

Sobre el terme postmarxisme

Com es construeix un *-isme* ? Quines característiques li obren les portes de la vàlida argumentativa? Té sentit utilitzar l'etiqueta postmarxisme per fer el pas de la consciència de classe a la dinàmica dels moviments socials?

Per Jordi Sales i Coderch

El joc dels -ismes sovint ens fa parlar sense dir res. El diccionari defineix molt bé el terme *pedant* tot dient que és qui fa ostentació de saber o d'erudició, tenint-ne o no. Dins d'aquest *ostentar* que marca la pedanteria, el joc amb uns quants -ismes ben barrejats ens fa aparèixer com si fóssim entesos especialistes en allò de què parlem. Fa ja molts anys que l'abús dels -ismes sense mai aclarir-los em neguiteja. M'he dedicat, doncs, a pensar *què és el que es fa* amb els -ismes i com s'inventen, a quines necessitats responen i què enterboleix l'abús que se'n fa. La resposta és que se'ns enfosqueix el difícil art de classificar bé. Un -isme és sobretot una etiqueta a la qual correspon en cada cas el que li correspon. A l'armari dels llegums no hi ha pas llegums que no siguin, per tal de ser llegums, o bé lleties, o bé cigrons, o bé mongetes. Per classificar bé, cal sobretot repassar les classificacions ben fetes, les que *funcionen* sempre. Les que exhibeixen una lògica *eficaç*.

Convé revisar, penso que amb alguna urgència, el que fem servir com a etiquetes sobretot quan algun -isme creix sense mesura en perjudici dels anteriors. Hi ha modes, en la vida dels -ismes. Parlàvem d'etiquetes: una etiqueta porta un nom que suposem que es refereix a una realitat. Preferim parlar d'etiqueta que de definició per tal d'estalviar-nos problemes derivats de *reixes teòriques*. Segons la molt equívoca expressió del professor Ernesto Laclau, un professor se suposa que *explica* realitats. Laclau parla de la teoria com allò que *enreixa* («a theoretical grid»). Amb la figura de Laclau entrem dins la xarxa d'ismes del pensament polític recent, una xarxa espectacular en el món de la brillantor, però gens clara. Ernesto Laclau (1935-2014) fou company de Chantal Mouffe (1943), amb qui va escriure *Hegemony and socialist strategy* (1985), un llibre que ha inspirat la hispànica gent de Podemos. Aquest llibre és molt simptomàtic: ells s'autoanomenen

«Es fa una constatació, se'ns ven una història i ens creiem que han passat unes coses sobre un -isme.»

postmarxistes, reivindiquen la variació *antagonisme/agonisme* com a filigrana i discursegen sobre el *populisme*.

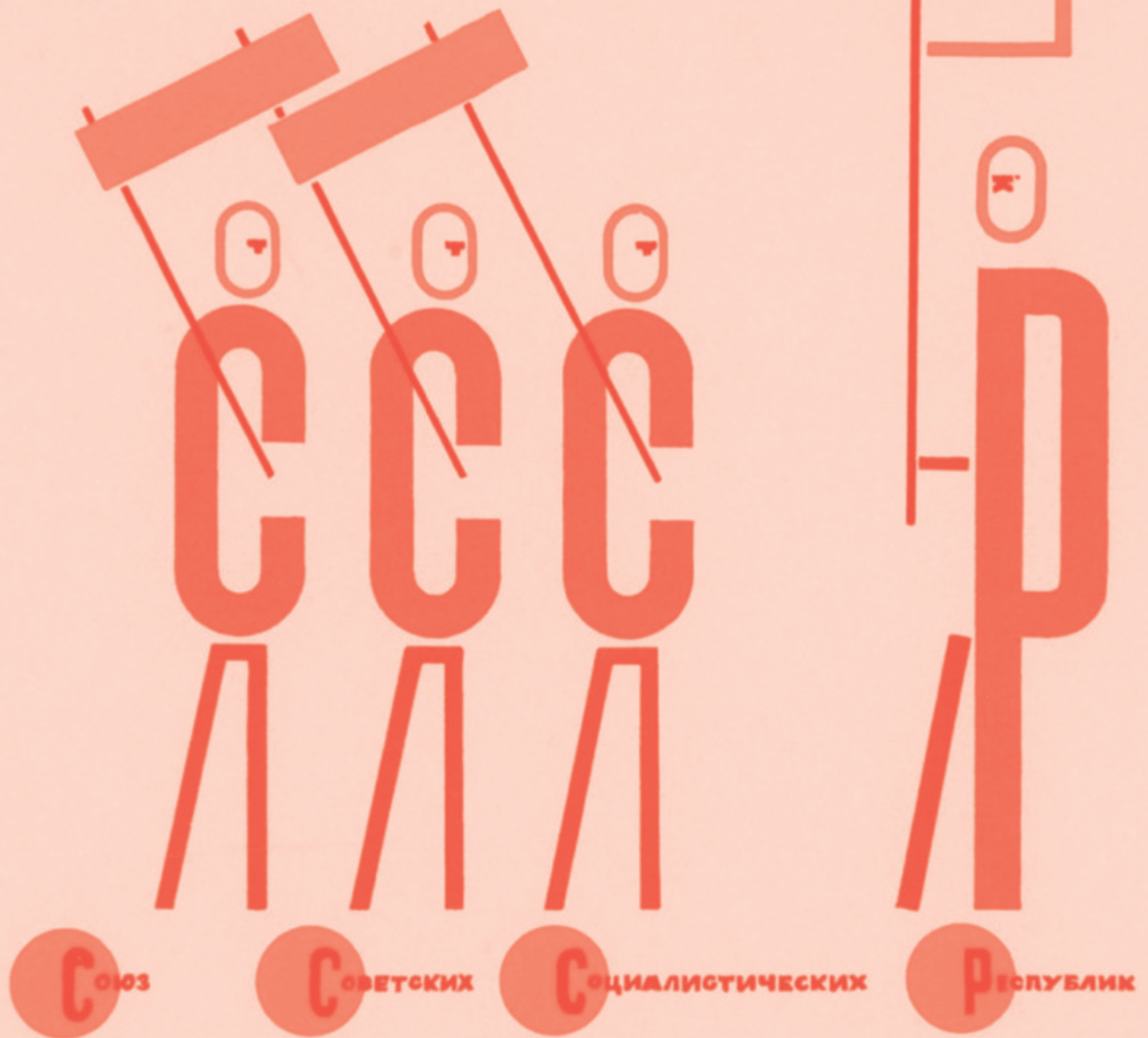
El terme *postmarxisme* va aparèixer per primera vegada en l'expressió «a post-marxist terrain» en el llibre esmentat. Es pot dir que el postmarxisme, com a teoria política, es va desenvolupar a la Universitat d'Essex per Laclau i Mouffe en un terreny acadèmic, com una moda de professors, com un hortet per plantar-hi tesis doctorals i articles. La seva discussió ha estat ampla i ha oscil·lat entre els qui denuncien un abandonament de les posicions marxistes centrals (de manera que cal parlar d'exmarxisme o d'antimarxisme) i els que celebren un nou paradigma en l'anàlisi sociològica. Havent sopat, es pot estar fent una bona digestió o tenir acidesa d'estómac, es pot sortir a fer un volt o escoltar música; això dels *post-*, és, segons com, una falòrnia que hom dona com a incontrovertible, decisiva, segura. El postmarxisme va néixer, sembla, entre els anys 1970 i 1980, i *se'l fa* néixer mitjançant una *narració* que el presenta com un fet històric que és la desintegració d'un tot existent. Laclau escriu: «Jo no refuso pas el marxisme. El que ha passat és molt diferent, el marxisme es va desintegrar i jo crec que em vaig quedar amb els millors fragments» (*New reflexion on the revolution of our time*, Londres, Verso, 1990, p. 221). Els jocs dels -ismes s'han de mirar sempre amb més deteniment que l'acostumat. Va d'etiquetes. Si aquestes no estan ben fetes, tot es desendrega. El primer que ens diu Laclau és que ell no refusa pas el marxisme. Fer-ho era com de molt mal to: hi havia etiquetes que calia respectar, si es volia ser d'esquerres. La vida dels -ismes es mou entre classificar i presumir. Si entre les etiquetes hi ha un -isme que es fa trossos, és així perquè hi ha qui ho diu i diu que és *un fet que ha passat*: «el marxisme es va desintegrar». Es fa una constatació, se'ns ven *una història* i ens creiem que han passat unes coses *sobre un -isme*. No és gens fàcil saber, però, com i quan passen *coses* sobre *-ismes*.

Laclau diu que *el tot de l'-isme marxisme* s'ha trencat i, un cop trencat, ell ha triat uns trossos per parlar de postmarxisme, enfront d'uns altres trossos que no li agraden perquè no són els millors. En el cas present, el que no li

agrada a Laclau de l'-isme *marxisme*, i ho rebutja, és el determinisme econòmic i la lluita de classes. Cal parlar a poc a poc de la lluita de classes, de la classe obrera, dels sociòlegs i dels marxismes, perquè és una llarga història de *gent que trenca, tria i ajunta*. Un sondeig del *New York Times* el 1996 trobava que el 55% dels nord-americans es defineixen com a classe obrera i només el 36% com a classe mitjana; Gallup afirma que els qui pensaven que hi havia lluita de classes a la Gran Bretanya van augmentar del 60% a principis dels anys 1960 al 81% a mitjan anys 1990. Sovint el que ja no està de moda entre els professors, té una persistència en la realitat.

Passen dues coses, amb el que *fa* Ernesto Laclau: l'una va de *fets* i l'altra va de *gustos*. Sobre *els gustos* dels teòrics hi ha poca cosa a dir: *cal registrar-los*. A Laclau i Mouffe els agrada molt repetir que el que necessiten els moviments d'esquerres és *construir aliances* amb una gran varietat de grups diferents si volen tenir èxit i establir una *hegemonia* d'esquerres. En el capítol final del llibre de 1985 ja citat es vol *promoure* el projecte *d'una democràcia radical i plural*: una democràcia en què els subjectes accepten la importància dels valors de llibertat i igualtat, i lluiten per una «polifonia de veus, cada una de les quals construeix la seva pròpia i irreductible identitat discursiva». El debat sobre aquestes posicions és travessat per un malentès constant: cal observar i tenir ben present que no es tracta pas que els estudiosos siguin sofisticats o bé rudimentaris, sinó de veure *la funció del concepte de classe social* en Marx i en la nostra actualitat. Es pot seguir la interessant discussió amb Laclau i Mouffe en els números de la *New Left Review* del 1985 al 1988, a càrrec d'Ellen Meiksins, Norman Geras i Nicos Mouzelis.

Sobre el que els teòrics determinen com a *fets*, *cal vigilar*. L'expressió amb què Laclau i Mouffe inauguren el postmarxisme depèn de l'afirmació que un -isme anomenat *marxisme* s'ha *desintegrat*. Però com es fan i es desfan els -ismes? Convé estar molt atent al joc de l'abans i el després que es maneja en aquestes situacions en què es decreten caducitats i vigències. Hi ha una història del que van explicant els professors amb les seves modes en la

Càlcul bàsic, El Lissitzky (1928).

manera d'explicar, que no sempre coincideix amb la narració de fets que interessin als ciutadans. Ernesto Laclau l'any 2000 deia que *encara* hi ha *residus* d'identitats de classe completa i posava com a exemples els miners i els pagesos *endarrerits*. Totes les precaucions que Laclau i Mouffe prenen per tal de reduir sempre al *discurs* les afirmacions ontològiques, es perden quan Laclau i Mouffe fan afirmacions rotundes sobre les determinacions cronològiques. Es domina amb desimboltura l'abans i el després i s'exhibeix aquest domini sense cap timidesa. Respecte a *què* són *residus* els miners i els pagesos? Respecte al que es determina com una *línia principal de desenvolupament*

de la qual se sap que *funciona en sentit contrari*. L'epifania de la *direcció dels temps* té fermesa i rotunditat. Els que no saben gaire com és res, saben molt bé el que passa i encara millor el que *ara* es porta: és fàcil consultar *post-marxisme* com a paradigma actual en els estudis polítics.

Ens convé, per tal de resseguir amb atenció el que nosaltres anomenem el joc dels -ismes, parar esment en els decrets de caducitats i vigències. Com es parla quan s'està en el *després* d'una vigència? Els dos volums de Stuart Sim dedicats al postmarxisme són instructius (*Post-Marxism. An intellectual history*, Londres / Nova York, Routledge,

«Les masses populars no anaven pas al ritme dels entesos en revolucions populars; una vegada i una altra, feien el que feien.»

2000; *Post-Marxism. A reader*, Edimburg, University Press, 2008). Són coses que passen en el que s'anomena *clima cultural* quan muden els *projectes emancipadors*, les *sutures hegemòniques* i els *exterioris constitutius*. Com estem parlant i de què? Cal tenir paciència a resseguir camins sovint ben sofisticats i plens de giragonses i, a la vegada, cal tenir tranquil·litat per tal de concloure que la confusió acumulada és un camí sense sortida. Hi ha un munt de coses que una per una es poden justificar d'una manera o altra; juntes, però, ens han de fer demanar si estem davant de jocs alambinats d'enginy rebuscat de professors vanitosos. Se cita amb elogi l'afirmació de Žižek que Hegel és postmarxista. Es parla de la tensió entre el «*post-marxism*» i el «*post-marxism*», subratllant ara *post*, ara *marxism*. Segons la recensió que va fer David Forgacs del llibre de 1985, són «tortuous metaphors» i «labyrinthine jargon».

Si volem aclarir les coses a l'entorn del postmarxisme de Laclau i Mouffe, parlarem d'un nucli del marxisme i establirem el contrast que amb ell determinaria la posterioritat de les posicions sociològiques rupturistes.

Un nucli del marxisme fora aquest: hi ha una classe obrera (a) que, si s'adona de la seva opressió (b) i reacciona unida (c), fa la revolució proletària (d) per tal d'instaurar una societat sense classes socials (e). El postmarxisme de Laclau i Mouffe sosté: hi ha uns nous moviments socials (a') que són coordinables (b') en un procés obert (c') que vivifica la lluita constant (d') per una democràcia radical i plural (e').

On els marxismes parlen de classe obrera, els laclausians parlen de moviments socials. On els marxismes parlen de consciència de classe, és a dir, quan els amuntegats com a obrers s'adonen de la seva situació, els laclausians parlen de coordinació entre els moviments socials. Classe obrera / moviments socials. Hi ha un canvi històric degut al transcurs del temps, pel qual *ja no* es pot parlar de classe obrera i cal parlar de moviments socials. Per al que ara vull fer, tot el problema és el *ja no*. ¿Hi ha un canvi i els entesos s'adonen d'aquest canvi, en fan la *narració* que els no entesos haurien d'aprendre?

Aquests entesos són persones que llegeixen llibres savis i viuen situacions més o menys revolucionàries en la seva joventut. «Quan avui llegeixo *De la grammatologie* o els escrits de Lacan, els exemples que sempre em venen a la memòria no són els textos literaris o filosòfics, són d'una discussió en un sindicat argentí, un enfrontament d'eslògans opositors durant una manifestació o un debat en un congrés partidari [...] aquests anys de lluita política a l'Argentina de la dècada de 1960 que em venen al cap com a punt de referència i comparació», deia Laclau el 1990 en *Nuevas reflexiones sobre la revolución de nuestro tiempo* (Buenos Aires, Nueva Visión, p. 200).

Per tal d'entendre bé algunes coses que semblen molt rares del que diu Laclau sobre poble i populisme, cal comprendre bé l'estranya situació que sempre tingueren els marxistes i professors argentins respecte al fenomen del *peronisme*. L'amplitud de la vida política argentina pel que fa a la restricció dels radicals o la duresa dels militars, és un fenomen associat al justicialisme de Juan Perón. No es tracta pas de fer discursos o teories, sinó de tractar de comptar els munts que fan els uns i els munts que fan els altres. Les masses populars no anaven pas al ritme dels entesos en revolucions populars; una vegada i una altra, feien el que feien. Sovint penso que l'èxit del terme *populisme* deriva del fet que és una solució al hiat en política entre la gent més corrent i els professors, capaços d'inventar-se i difondre paraules com *postmarxisme*. ●

